

ons dit jaar niet weinig hebben verkloekt'. Een verhaal in mineur, al zijn er natuurlijk getuigen op te roepen voor een fleuriger overzicht. Van de aantekeningen kan men zich niet anders voorstellen dan dat zij nog ver over het jaar 2000 een onontbeerlijke steun zullen zijn.

J.G. Stork-Penning

J. van den Broeck, *J.B.C. Verlooy, vooruitstrevend jurist en politicus uit de 18e eeuw (1746-1797)* (Antwerpen/Amsterdam: Standaard, 1980, 368 blz., BF590,-/f42,—, ISBN 90 02 14188 2).

Al te veel facetten van de geschiedenis van de Zuidelijke Nederlanden in de achttiende eeuw blijven onderbelicht. De rechtsgeleerde, flamingant, revolutionair, en eerste maire van Brussel, J. Verlooy, kreeg nu pas zijn eerste echte biografie. Auteur Jan van den Broeck promoveerde vroeger op een studie over de betekenis van Verlooy als jurist.

De voornaamste feiten uit het leven van Verlooy zijn bekend. De auteur brengt enkele nieuwe gegevens aan. Tot nu toe namen we aan dat Verlooy uit een bescheiden Kempisch landbouwersgezin kwam. De auteur bewijst dat hij integendeel uit een familie van dorpsnotabelen stamt. Ook de bladzijden over Verlooy als auteur van de *Codex Brabanticus* (1781) zijn volledig nieuw. Deze codex van het Brabantse wettenrecht, een indrukwekkende band van nagenoeg 500 bladzijden in folio, bewijst de uitmuntendheid van Verlooy als rechtsgeleerde. Van den Broeck brengt ook nog talrijke nieuwe gegevens aan over het leven van Verlooy als advocaat en schepen-juridisch adviseur bij lagere rechtbanken. De behandeling van Verlooy in de revolutieperiode (1787-1790) als stichter en bezieler van het geheim genootschap 'Pro Aris et Focis' is minder vernieuwend. De auteur onderschrijft ook de thesis van J. Smeyers en ondergetekende over het volksnationale karakter van de 'Verhandeling op d'onacht der moederlijke tael in de Nederlanden (1788)'. Dit volksnationaal en niet staatsnationaal karakter van Verlooy's flamingantisme zou zijn samenwerking met de Fransen mogelijk maken. Hij wilde immers geen eigen staat maar wel het om democratische redenen promoveren van de volkstaal in de bestaande staat. Om die redenen moesten alle vorsten ook de gewoonten, wetten, constituties, kortom de eigenheid van ieder volk respecteren.

Origineel is de studie van Verlooy tijdens de Eerste Oostenrijkse Restauratie (1790-1792). Het is een kalme periode waarin Verlooy geen politieke rol van betekenis speelt. Uit het deel over de Eerste Franse Overheersing (1792-1793) blijkt méér dan uit enig ander werk hoe Verlooy zich heeft uitgesloofd voor het democratiseren van de door Frankrijk bezette Zuidelijke Nederlanden. Klaar en duidelijk wordt aangetoond dat Verlooy uiteindelijk de aansluiting bij een democratisch Frankrijk boven de onafhankelijkheid onder een conservatieve meerderheid verkoos. Moeiteloos aanvaardt de lezer de overgang van Verlooy van democratisch hervormer van de Staten van Brabant tot voorstander van volkssoevereiniteit.

Ook Van den Broeck slaagt er niet in het mysterie op te heffen over verblijfplaats en werkzaamheden van Verlooy tijdens de Tweede Oostenrijkse Restauratie (1793-1794). Het deel over Verlooy als schepen en burgemeester van Brussel tijdens de periode 1794-1795 behoort tot het beste van het boek. Ondanks het schaarse bronnenmateriaal weet de schrijver een bevreemdend beeld te schetsen: Verlooy's verweer tegen Franse afpersingen, zijn strijd voor de voedselbevoorrading van zijn stad en zijn ontgoocheling in de Franse bezetters. Zijn ontslag was volgens de auteur dan ook niet alléén het resultaat van een slechte gezond-

heidstoestand maar een vorm van protest. In het afsluitend commentaar wordt Verlooy volkomen terecht méér als een aanhanger van Montesquieu en Sieyès dan als een volgeling van J.J. Rousseau gezien. Het is ook duidelijk dat hij alle verlichte literatuur zelfstandig had verwerkt en wilde aanpassen aan de unieke situatie van de Zuidelijke Nederlanden. Een aantal problemen wordt door de schrijver niet opgelost. Het antwoord op de cruciale vraag waarom de keizersgezinde Verlooy in 1787 naar het revolutionaire kamp overloopt blijft onbevredigend. Ook het probleem van de relatie met de conservatieve abten die de revolutie financierden en de democraten rond Vonck blijft zonder oplossing. Verder blijft het ook duister waarom leden van de hoogste adel en bankier E. de Walckiers partij voor Verlooy kozen tijdens de Brabantse Omwenteling. Wat uit het boek duidelijk blijkt maar niet voldoende wordt belicht, is het feit dat Verlooy géén geïsoleerd verschijnsel was. Er bestond in de Zuidelijke Nederlanden een groep verlichte intellectuelen die democratisch dachten en juist daarom ook flaminganten waren. In een eerste fase van de revolutie (1787-1790) tenderden ze voor democratisering van de standenvertegenwoordiging van de Staten. In een latere periode zullen ze resoluut opkomen voor volkssoevereiniteit. Om deze volkssoevereiniteit te verwezenlijken zullen ze een Franse annexatie aanvaarden. Niemand kan hen kwalijk nemen dat ze de verwording van de Franse revolutie tot een burgerlijke dictatuur niet hadden kunnen voorzien.

Yvan Vanden Berghe

H. Lintsen, *Ingenieurs in Nederland in de negentiende eeuw. Een streven naar erkenning en macht* (Den Haag: Nijhoff, 1980, xvii + 384 blz., geïll., f45,-, ISBN 90 247 2317 5).

Deze oorspronkelijk Eindhovense dissertatie beweegt zich in het raakgebied van verschillende wetenschapsgebieden. Historisch onderzoek naar in de tijd variërende voorwaarden voor de ontwikkeling van het ingenieursberoep in Nederland was het uitgangspunt. Het theoretisch kader voor een analytische behandeling van de daarbij rijzende vragen werd ontleend aan de beroepsociologie. Onderzoek en theoretische benadering werden gefundeerd op een opleiding binnen de technische wetenschappen. Het produkt van een dergelijke multidisciplinaire werkwijze is een werkstuk, waaraan met recht een plaats mag worden ingeruimd binnen de nog schaars ontwikkelde productie van de geschiedschrijving der techniek in Nederland.

Aanleiding tot het onderzoek was in eerste aanleg de overtuiging van de schrijver, dat een bevordering van historisch bewustzijn niet gemist kan worden bij een bewustmaking van de aanstaande ingenieur voor de wisselwerking wetenschap, techniek en samenleving. Plaatsing van het ingenieursberoep in historisch perspectief werd - terecht - gezien als een noodzakelijke voorwaarde om met betrekking tot het eigen beroep tot bewustzijn en oordeel in het heden te komen en zicht te krijgen op een toekomst. Bovendien gaf een dergelijke historische benadering de gelegenheid bestaande verklarende modellen voor de ontwikkeling van een beroep te toetsen en aan te passen.

Deze doelstellingen worden nu geconcretiseerd door een poging de voorwaarden en omstandigheden op te sporen, waaronder de ingenieurs in Nederland gedurende de negentiende eeuw macht en erkenning verwierven. In de Bataafse Republiek was één van de meest specialistisch-technische terreinen, waarmee de centraliserende overheid zich ging bemoeien, de waterstaatszorg. Rond dit taakveld formeerde zich een technisch ambtenarencorps met het karakter van een ingenieursgroepering. Dit leidde ertoe dat de aandacht bij het onderzoek, met name voor de eerste helft van de negentiende eeuw, in het bijzonder op de